

İhsân Mahvî ve Manzûmeleri

Mehmet ALTUNMERAL*

ÖZ

Mevlevîlik, Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'nin vefatından sonra oğlu Sultan Veled ile en kıdemli talebesi Hüsameddin Çelebi'nin bir araya gelerek oluşturduğu bir manevi yoldur. Bu manevi yol tesis edilirken Mevlâna'nın fikir ve filleri göz önünde bulundurulmuştur. Mevlevîlik'te amaç insan-ı kâmil yetiştirmektir. Bu minvalde Mevlevîlik yoluna giren dervişler mevlevîhâne adı verilen mekanlarda eğitime tabi tutulmuşlardır. Konya, Afyonkarahisar, Manisa, Halep, Gelibolu, Kastamonu, Eskişehir, Kütahya, Bursa, Yenikapı, Galata, Kasımpaşa ve Bahariye başta olmak üzere mevlevîhâneler tarih içerisinde neyzen, semâzen, hattat gibi önemli sanatkarları kültür ve sanat dünyamıza kazandırmış; birçok şair yetiştirerek edebiyatımızın gelişimine katkıda bulunmuştur. İsmail Rusûhî, Şâhidî, Cevrî, Fasîh Dede, Âdem Dede, Birrî Dede, Neşâtî Dede, Sâkîb Dede, Nesîb Dede, Şeyh Gâlib, Esrâr Dede, Leyla Hanım, Şeref Hanım, Keçeci-zâde İzzet Molla, Vâsîf, Ahmet Remzi Akyürek, Tâhirü'l-Mevlevî, Muhammed Celâleddin Dede gibi isimler Mevlevî adabınca yetişmiş önemli şairlerdir. Bu şairler Mevlâna ile Mevlevîliğe ait unsurları konu edinmiş ve divan şiiri geleneğine uygun şiirler kaleme almışlardır.

İhsân Mahvî, Yenikapı Mevlevîhânesinden yetişmiş bir şair ve mesnevîhândır. 22 Ağustos 1891'de dünyaya gelmiş ve 30 Kânûn-ı Evvel 1936'da vefat etmiştir. Babasının adı ise Hayâlî Rıza Efendi olup bedesten tüccarlarından. Küçük yaşta Mevlevî tarikatine girmiş, Hoca Halis Efendi'den Arapça ve döneminin önemli simalarından biri olan Tâhirü'l-Mevlevî'den Farsça eğitimi almıştır. Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Celâleddin Dede ve Kasımpaşa Mevlevîhanesi mesnevîhânlarından Esad Dede'nin *Mesnevî* takrirlerini zabtetmiş ve mesnevîhânlık icâzeti almaya hak kazanmıştır. Askerlik, öğretmenlik gibi görevlerde bulunmuş, dönemin önemli şair ve yazarlarıyla arkadaşlık kurmuş, *Beyânü'l-Hak*, *Mahfil*, *Muhîbbân* ve *Mektebli* mecmualarında şiirleri ve yazıları yayımlanmıştır. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun 1 Kasım 1927 tarihinde kurmuş olduğu Türk Halk Bilgisi Derneği'ne, İhsân Mahvî Diyarbakır Milletvekili İshak Refet (İşitman) ile destek vermiştir. İstiklal Mahkemelerinde yargılanan İhsân Mahvî zor günler geçirmiş, ceza gerektirecek bir suçta bulunmadığı için beraat etmiştir. Bu makalede İhsân Mahvî'nin hayatı hakkında bilgiler verilecek, dönemin gazetelerinde kaleme aldığı yazılar tanıtılacak, taradığımız periyodiklerde ulaşabildiğimiz şiirlerinin metnine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: İhsân Mahvî, Yenikapı Mevlevîhanesi, Mevlevî, Şiir

İhsân Mahvi and His Poems

ABSTRACT

Mevlevi order is a spiritual path constructed by Mevlana's son Sultan Veled and senior student Hüsameddin Çelebi after his death. This spiritual path has been built by taking consideration of Mevlana's ideas and actions. In Mevlevi order the aim is to raise the complete person. Therefore dervishes are trained in schools named Mevlevihane. Mevlevihane has brought neyzen, semazen, penman and same similar artists to our world of art and culture in history especially Konya, Afyonkarahisar, Manisa, Halep, Gelibolu, Kastamonu, Eskişehir, Kütahya, Bursa, Yenikapı, Galata, Kasımpaşa and Bahariye Mevlevihane. Mevlevihane also raised many poets who have contributed to the development of our literature subh as İsmail Rûsuhi, Şâhidî, Cevrî, Fasîh Dede, Adem Dede, Birrî Dede, Neşâtî Dede, Sakîb Dede, Nesib Dede, Şeyh Galib, Esrar Dede, Leyla Hanım, Şeref Hanım, Keçecizade İzzet Molla, Vasîf, Ahmet Remzi Akyürek, Tahirü'l-Mevlevî, Muhammed Celâleddin Dede were important poets who had been trained by Mevlevi principles. These poets explained Mevlânâ, Mevlevi teaching and practices and elements of the Mevlevi order and wrote poem according to the tradition of divan poetry.

İhsân Mahvi is a poet and mesnevîhan who was educated at the Yenikapı Mevlevîhane. He was born on 22nd August 1891 and died on 30th December 1936. His fathers name was Hayali Rıza Efendi and his was a merchant. He became Mevlevî at an early age and learned Arabic from Hoca Halis Efendi and Persian from Tahirü'l-Mevlevî. He learned Mesnevi from Celaledin Dede and Esad Dede and recieved mesnevîhan diploma. He was also a soldier and teacher, amongst his friends there were prominent poets and writers. His poems and articles were published in Beyanül-hak, Mahfil, Muhîbban and Mektebli journals. On 1st of November 1927 Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu founded Turkish Folklore Associationand. İhsân Mahvi supported this association together with Diyarbakır Parliamentarian İshak Refet (İşitman). Mahvi had very bad times because of being judged in the Independence Tribunal, After that he was acquitted. In this article information about the life of İhsân Mahvî will be given, the columns which he has written in newspaper and the text of his poems that we have reached via periodicals will be introduced.

Keywords: İhsân Mahvi, Yenikapı Mevlevîhanesi, Mevlevî, Poetry

1. Giriş

Klasik edebiyatımızın gelişiminde katkı sağlayan önemli unsurlardan biri şüphesiz tekke/dergâhlar ve burada yetişen şairlerdir. Özellikle Mevlevîlik adıyla sistemleştirilmiş yolda musikî, semâ, hat-eburû-tezhip gibi güzel sanatlar ve şiir alanında önemli şahsiyetler yetişmiştir. Yenikapı Mevlevîhânesi de Mevlevî

* Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, orcid no: 0000-0002-5953-5152 maltunmeral@bartin.edu.tr
Makalenin Gönderim Tarihi: 13.01.2019; Makalenin Kabul Tarihi: 26.03.2019

sanatkâr, musikîşinâs ve şairlerin yetiştiği bir menba olarak karşımıza çıkmaktadır.¹ Nesîb Yusuf Dede (ö. 1714), Enis Receb Dede (ö. 1735), Şeyh Gâlib (ö. 1799), Keçeci-zâde İzzet Mollâ (ö. 1829), Şeref Hanım (ö. 1861) gibi isimler buradan yetişmiş, klasik edebiyatımızda yer edinmiş önemli şairlerdir. Son dönemde ise Rauf Yektâ (ö. 1935), Abdülbâkî Baykara (ö. 1935), Ahmed Remzî Akyürek (ö. 1944), Tâhirü'l-Mevlevî (ö. 1951) gibi isimler Yenikapı Mevlevîhânesi'ndeki edebî ortamdan faydalanarak *Mahfil Mecmuası* başta olmak üzere *Sırât-ı Müstakîm*, *Sebîlü'r-Reşâd*, *Beyânü'l-Hak* vb. mecmualarda Divan şiiri geleneğine bağlı olarak manzûmeler kaleme almışlardır. İhsân Mahvî de son dönemde Yenikapı Mevlevîhânesi'nden yetişmiş bir şair, semâzen ve mesnevîhân olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. İhsân Mahvî'nin Hayâtı

İhsân Mahvî hakkında İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri* adlı eserinde (İnal, 2000; II/1008-1011) ve Ankara İstiklal Mahkemesi zabıtlarında bilgi bulunmaktadır (Nedim, 1993; 124-128). Mehmet Nail Tuman'ın *Tuhfe-i Nailî*'de verdiği bilgiler ise İnal'ın yukarıda bahsi geçen çalışmasından alınmıştır (Tuman, 2001; 1/929).

Bedesten hâcegilerinden Hayâlî Rızâ Efendi'nin oğlu olarak 16 Muharrem 1309/22 Ağustos 1891'de İstanbul'da dünyaya gelen İhsân Mahvî, eğitim hayatına Hüseyin Paşa İbtidai Mektebinde başlamıştır. Ardından Fatih Rüşdî ve Vefâ İdâdî Mekteplerinde eğitim görerek şehâdetnâme almaya hak kazanmıştır.

İhsân Mahvî, küçük yaşlarda iken babası Ali Rızâ Bey'in karagöz oynatmak için gittiği Konya'da babasının yönlendirmesiyle Mevlevî tarikatına intisap etmiştir. (Nedim, 1993; 126). Hoca Hâlis Efendi'den Arapça, Tâhirü'l-Mevlevî'den² Farsça dersleri okumuş, Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Celâleddin Dede³ ve Kasımpaşa Mevlevîhanesi mesnevîhânlarından Esad Dede'nin⁴ *Mesnevî* takrirlerini zabtederek mesnevîhânlık icâzeti almıştır (İnal, 2000; II/1008).

10 kuruş maaş ve 50 kuruş aidaatla Evkâf Mahlûlât Kalemî'ne girmiş, burada yapılan kadro düzenlemesi neticesinde işsiz kalmıştır. Asker olarak orduya hizmet etmeye başlamış, Balkan Savaşı'nda bacağından yaralanmış, tedavi sonrası Taksim Kışlası'nda gönüllü çetelere muallim olarak Rumeli dağlarında görev yapmıştır. Tabur kâtibi muavinliği ve hesap memurluğu gibi görevlerle cephelerde bulunmuştur (İnal, 2000; II/1008-1011). Hesap memuru muavinliği yaptığı kısım Redif Fırkası, Birinci Piyade Alayı, İkinci Tabur'dur (Nedim, 1993; 125). Mahvî; Suriye, Irak, İran gibi ülkelere seyahat etmiş ve Hemedan'da bir sene kalarak Fars edebiyatını öğrenmeye gayret etmiştir (İnal, 2000; II/1008-1009). Mütareke senelerinde Kadıköy Muhafız Taburunda bulunmuş, İngilizlerin işgali sonrası İstanbul'a nakledilmiş, burada alay lağv edildikten sonra 1 ay açıkta kalmış sonra Meclis-i A'yân Muhafız Bölüğü Hesap Memurluğu görevine getirilmiş, burada 338/1922 Teşrinlerine kadar çalışmış, oradan Ankara Askerlik Şubesi Hesap Memurluğuna tayin edilmiş ve bu görevden 340/1924 senesinde istifa etmiştir (Nedim, 1993; 125).

Dârülfünûn'da girdiği sınav sonrası Türkçe ve edebiyat muallimliği sertifikası almış, Köprülüzâde Mehmed Fuâd Bey'in müsteşar olmasıyla (Nedim, 1993; 125) 3000 kuruş maaşla Maârif Vekâleti Orta Tedrisât Mümeyyizliği görevine getirilmiş, daha sonra muallimlik mesleğine intisap etmiştir. Muallimlik mesleğini icra ettiğini gösteren bir belge olan *Mahfil Mecmuası*'ndaki bir ilanda özel ders vereceği belirtilmiştir: "Mahfil mu'âvin-i tahririyyesinden İhsân Mahvî Bey tarafından husûsî sûretde Türk ve 'Acem lisânlarıyla edebiyât ve târih-i edebiyât tedris edileceğinden ârzû edenlerin şerâ'iti anlamak üzere Mahfil idâre-hânesine teşrifleri mütemennâdır." (*Mahfil*, 1342; 4/43)

¹ Yenikapı Mevlevîhânesinden yetişmiş şahsiyetler için bk: Kaya, 2012.

² Asıl ismi Tahir Olgun olup Tâhirü'l-Mevlevî nâmıyla şöhret bulmuş şair, yazar, gazeteci, mesnevîhân, mutasavvîf, müderris ve edebiyat tarihçisidir. 20 Haziran 1951 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Daha fazla bilgi için bakınız: Şentürk, 1991.

³ Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhlerinden Osman Salâhaddîn Dede'nin oğlu olup 2 Şubat 1848'de dünyaya gelmiş, 31 Mayıs 1908 tarihinde vefat etmiştir. Muskişinâs bir zât olup Arapça, Farsça ve Fransızcaya vakıf olan Celâleddin Dede şiirlerinde Şeyhî mahlasını kullanmıştır. Daha fazla bilgi için bakınız: Mehmed Ziyâ, 1329; 201-264; Kaya, 2012; 221-233; Vassâf, 2015; V/ 242-248.

⁴ 1843 senesinde Selanik'te dünyaya gelmiş, Eskişehir Mevlevîhânesi şeyhlerinden Hasan Hüsni Dede'den icazet almış, Kasımpaşa Mevlevîhânesi'nde mesnevîhânlık görevinde bulunmuştur. *Mesnevî-i Şerîf Tercümesi*, *Tevhîd-nâme*, *Ziyâü'l-Kulûb Tercümesi* gibi eserleri olan Mehmed Esad Dede 8 Ağustos 1911'de vefat etmiştir. Geniş bilgi için bakınız: Kaya, 2012; 221-233.

Öğretmenlik mesleğini icra ederken bir yandan da Anadolu'da kurulan yararlı derneklere yardım eden İhsân Mahvî, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu öncülüğünde 1 Kasım 1927 tarihinde kurulan Türk Halk Bilgisi Derneği'ne Diyarbakır Milletvekili İshak Refet (İşitman) ile destek vermiştir (Karabulut, 2013; 144).

İhsân Mahvî orta öğretimde mümeyyizlik yaptığı sırada, dostlarından Su'ûdü'l-Mevlevî⁵ ve Vona Leylî İbtidâî Mektebi'nde müdürlük yapan Râsim Bey ile yaptığı mektuplaşmalar sebebiyle İstiklal Mahkemelerinde yargılanmıştır. İhsân el-Mevlevî ismiyle muhakeme edilmiş, ceza gerektirecek bir suç bulunmadığı için berat etmiştir (Nedim, 1993; 277).

İhsân Mahvî 30 Kanun-ı Evvel 1936 günü vefat etmiş, Karacaahmet Kabristanı'nda Şair Nedim'in kabrinin civarına defnedilmiştir. Vefâtı üzerine Üsküdar'da Selim Ağa Kütüphânesi Müdürü Ahmet Remzi [Akyürek] şu tarihi söylemiştir:

“Düştü bir bendesi târîh Celâleddîn'in

Mahv-ı hestî ederek gitti cemâle Mahvî” (İnal, 2000; II/1009)

İstiklal mahkemelerinde yargılandığı zaman verdiği bilgilerden 335/1919 senesinde evlenip 340/1925 senesinde eşinden ayrıldığı, ikinci bir evlilik yapmak için Sultan Reşâd Türbedârı Mustafa Nûrî Efendi'den yardım istediği, bir erkek kardeşi olduğu öğrenilmektedir (Nedim, 1993; 127).

3. İhsân Mahvî'nin Edebî Kişiliği

3.1. Yazarlığı

İhsân Mahvî, tercüme-i hâline dair İbnü'l-Emin'e verdiği bir yazıda *Mesnevî*'nin ilk 18 beyitini şerh ettiğini fakat basılmadığını, Esrâr Dede'nin tezkiresine de zeyl yazmaya teşebbüs ettiğini bildirmiştir (İnal, 2000; II/1009). *Türk Şairleri* adlı eserinde Esrar Dede bahsini yazarken, Sadeddin Nüzhet Ergun'un İhsân Mahvî adlı bir şahsın gayr-ı matbu *Mevlevî Şairleri* adlı eserinden alıntı yaptığı görülmektedir (Ergun, 1945; III/1345). Bu durumda Mahvî, *Mevlevî Şairleri* ismiyle zeylini kaleme almış ve tamamlamıştır. İsimleri zikredildiği halde bu iki esere henüz ulaşılammıştır.

İhsân Mahvî, döneminde basılan gazetelerde yazılar da kaleme almıştır. Bu yazılar ve bulunduğu gazeteler şöyledir:

1. Emin Hâkî (I)	<i>Mahfil</i> , Cilt 1, Sayı 13, s. 10-14
2. Emin Hâkî (II)	<i>Mahfil</i> , Cilt 1, Sayı 14, s. 28-29
3. Bâbîlik (I)	<i>Mahfil</i> , Cilt 2, Sayı 21, s. 154-155
4. Bâbîlik (II)	<i>Mahfil</i> , Cilt 2, Sayı 22, s. 180-182
5. Bâbîlik (III)	<i>Mahfil</i> , Cilt 2, Sayı 23, s. 205-206
6. Bâbîlik (IV)	<i>Mahfil</i> , Cilt 2, Sayı 24 s. 232-234
7. Bâbîlik (V)	<i>Mahfil</i> , Cilt 3, Sayı 25, s. 17-18
8. Bâbîlik (VI)	<i>Mahfil</i> , Cilt 3, Sayı 26, s. 44
9. Bâbîlik (VII)	<i>Mahfil</i> , Cilt 3, Sayı 27, s. 63-64
10. Bir Yâd-ı Hazîn	<i>Mahfil</i> , Cilt 4, Sayı 38, s. 31-32
11. Bir Ekincinin Tarlasına Hitâbı	<i>Mektebli</i> , Cilt: 1, Sayı: 3, s. 45
12. Başlıksız	<i>Beyânü'l-Hak</i> , Cilt 5, Sayı 125, s. 2273-2274

Emin Hâkî; 16 Ekim 1889'da doğmuş, 20 yaşında Mevlevîliğe intisâp etmiş, vatan savunması uğruna Balkan ve Birinci Dünya Savaşına katılmış, dönemin gazetelerinde Hâkî mahlası ile şiirler ve yazılar kaleme almış, 1 Nisan 1921'de 32 yaşında iken vefat etmiştir (Geniş bilgi için: Erbay vd., 2005). Yukarıda künyesi verilen yazılarda Mahvî, Hâkî ile olan anılarını ve onun vefatından duyduğu üzüntüyü anlatmıştır. Birlikte müşterek bir gazel söylemiş ve aralarındaki dostluğu gösteren bir ibare olarak başlığının altına “Mahsûl-i mahabbet” notunu düşmüşlerdir (*Beyânü'l-Hak*, 1338; V/ 2323-2324).

Bâb Mirza Ali Muhammed'in kendisini Mehdî olarak ilan etmesiyle başlayan ve ilerleyen dönemde Bahâîliğe dönen Bâbîlik hakkındaki yazılarına bakılarak Mahvî'nin Bâbîlik konusunda derin bir araştırma yaptığı ve bu vesile ile önemli bir birikime sahip olduğu görülmektedir. Bir Bâbî'nin evinde yapılan âyîne katılan Mahvî'nin burada yaptığı gözlemler de kayda değerdir.

⁵ Asıl adı Mehmed Su'ûd Yavsi Ebusuudoğlu'dur. 19 Mayıs 1882'de dünyaya gelmiş, Mevlevîlik yoluna intisap etmiş, hat sanatıyla uğraşmış, Su'ûdü'l-Mevlevî imzasıyla şiirler ve yazılar kaleme almış ve 28 Ekim 1948 senesinde vefat etmiştir. Geniş bilgi için bk: İşler, 2005.

16 Mayıs 329 tarihli “Bir Ekincinin Tarlasına Hitâbı” başlıklı yazıda vatan savunmasında şehit olmuş bir babanın evladının dilinden toprağa duyulan sevgi işlenmektedir.

Başlıksız olarak kaleme alınan kısa yazıda ise A. Kâzım’ın “Bir Hâtıra-i Mâzî” başlıklı şiiri (*Beyânü'l-Hak*, 1327; V/2162) hakkında yorum yapan İhsânü'l-Mevlevî, şairin aruz konusunda eğitim almasını tavsiye eder.

3.2. Şairliği

Beyânü'l-hak, *Mahfil*, *Muhibbân* mecmualarında şiirler kaleme alan İhsân el-Mevlevî şiirlerinde Mahvî mahlasını kullanmıştır. İbnü'l-Emîn Mahmud Kemal İnal şaire bu mahlasın Muallim Nâcî'nin dostlarından Sultanselimli şair Hamid Efendi tarafından verildiğini kaydetmektedir (İnal, 2000; II/1009). İhsân Mahvî ise *Mahfil*'de yayımladığı “Bir Yâd-ı Hazîn” başlıklı yazıda Yaşar Şâdî'nin kendisine mahlasını değiştirmesini teklif ettiğini belirterek mahlası konusunda şunları söyler: “Şimdi okuduğunuz “*el-esmâ*”⁶ sırrını düşünebildiğim için bu mahlası tebdil etmek benim yed-i ihtiyârımda değildir. O, bana bir ber-güzârdır. Ben onu:

Mahv mî-bâyed ne nahv incâ be-dân
Ger tû mahvî bî-hatar der-âb rân⁷

Bevt-i *Mesnevî*'siyle hüsn-i tefe'ül etmiş ve kabûl eylemişdim.” (*Mahfil*, 1341; IV/31) Bu durumda Mahvî'nin mahlasını kendisinin seçtiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Mahvî'ye ait manzûm bir eser henüz elimizde bulunmamaktadır. Tedarik ettiği kitapların büyük yangında Fatih'teki eviyle birlikte yandığı, Kerkük'te bulunduğu dönemde İngilizlerle yapılan savaş sırasında şiir mecmuasının zayi olduğu belirtilmektedir (İnal, 2000; II/1009).

Şairliği konusunda İnal, kendisinde bulunan bir kağıtta şunların yazdığını söyler: “Muâsırını arasında belki dördüncü, beşinci derecede şiir söyleyebilen İhsân Mahvî, iştihâr edememiş, ancak erbâb-ı fazl ü kemâlin teveccüh ve iltifâtlarına mazhar olabilmıştır.” (İnal, 2000; II/1009)

Mahvî'nin şiirlerine bakıldığında Mevlânâ'yı ve Mevlevîliği baskın bir şekilde işlediği görülmektedir. Özellikle Mevlevî ve Mevlânâ sevdalısı olmayı bir kimlik olarak kabul etmiştir.

Ne tâlib-i uhrevî desinler
Ne mâ'il-i dünyevî desinler
Ne gebr ü ne 'İsevî desinler
Râz-ı dili muhtevî desinler
Bir kûşede münzevî desinler
Yalnız bana Mevlevî desinler

(*Mahfil*, 1338; I/47)

Bende-i nâ-çiziyim Mollâ-yı Rûm'un Mahviyâ
Cânımı dergâh-ı 'âlîsinde kurbân eylerim

(*Muhibbân*, 1325; VII-VIII/155)

Na't formunda iki manzûme kaleme alan şair ilkinde Hz. Peygamber'i ikincisinde ise Mevlânâ'yı övmüştür. “Na't-ı Nebevî” başlıklı 11 beyitlik şiiri nazire olarak yazdığını belirtse de hangi şaire yazdığı tarafımızdan tespit edilememiştir. Bu na'tı Mahvî, Hz. Peygamber'den şefaat ümidi ile kaleme aldığını belirtir.

Mahvî kuluna eyle kerem her dü-cihânda
Ey bahr-ı keremkâr-ı 'atâyâ-yı Muhammed
Ümmîd-i şefâ'at ile olsun bu neşîdem
Âvihte der-i Ka'be-i 'ulyâ-yı Muhammed

(*Beyânü'l-Hak*, 1327; V/2356)

“Na't-ı Hazret-i Pîr” başlıklı 7 beyitlik manzûmede Hz. Mevlânâ'nın övgüsüne yer veren şair Mevlevî kimliğini ön plana çıkarmıştır.

⁶ *El-esmâ'u tenzîlü mine's-semâ*: “İsimler gökten iner.” anlamındaki Arapça söz.

⁷ “Malum olsun ki burada nahiv değil mahiv lazımdır. Sen de mahvoldunsa muhâtaradan çekinmeksizin suya dal”. Tahirü'l-Mevlevî, Tarihsiz; V/1338.

Küle başımda, 'abâ düş-ı ihtiyârımda
Gönül mahabbetinin neşve-yâbı Mevlânâ

Medâr-ı fahr ü şerefdir ki Mahvî-i zârın
Der-i penâhına var intisâbı Mevlânâ

(*Mahfil*, 1338; IV/32)

Mahvî'nin yakın dostlarının vefatı üzerine söylediği 4 tarih manzûmesi bulunmaktadır. Sadrazam Keçeci-zâde Fuad Paşa'nın torunu olan, Yenikapı Mevlevîhânesi postnişinlerinden Şeyh Osmân Efendi'ye intisap ederek Mevlevîlik yoluna giren Keçeci-zâde Reşâd Fu'âd Bey için yazdığı 10 beyitlik tarih-i irtihalde merhûmun meziyetlerini ön plana çıkaran şairin, yakın dostu Yaşar Şâdî için düşürdüğü tarihlerde lirizm göze çarpar.

Melek-haslet, güzide şâ'ir-i hoş-gû idi efsûs
Civân merg etdi gülzâr-ı edebde baht-ı nâ-şâdı

Mücevher düşdü bir târîh yevm-i irtihâlinde
Kulûb-ı 'ârifândan Şâdî gitdiyse yaşar yâdı

(*Mahfil*, 1338; IV/30)

Ayrıca Mahvî, Şâdî'nin *Hutût-ı Meşâbir* (Berk, 2015; 149-215) adlı hatıra defterine kendi hatt-ı destiyle bir şarkı yazmıştır. 25 Haziran 1339 tarihli bu yazının altında kendini "el-fakîrû'l-Mevlevî İhsân Mahvî" olarak belirtmiştir.

Aruz vezni ile şiirler yazan şairin ana kadar tespit edebildiğimiz az sayıdaki manzûmesinde 9 farklı kalıbı denemesi iyi derecede aruz bilgisine sahip olduğunu göstermektedir. Kullandığı kalıplar şunlardır:

Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün
Mefûlü/Mefâilü/Mefâilü/Feülün
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün
Mefûlü/Mefâilün/Feülün
Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün (Fa'lün)
Feilâtün (Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün (Fa'lün)
Mefûlü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün

4. İhsân Mahvî'nin Şiirleri

4.1. Bir Gazel-i Müsterek

Mabsûl-i Mababbet

[Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün]

- 1 *Hâkî* Yıkılmış lâne-i mürğ-ı emel ta'biri nâ-kâbil
Mahvî Bu deşt-i hüzn içinde gönlümün tesrîri nâ-kâbil
- 2 *M* Çöker dūd-ı belâ pîrâmen-i âfâk-ı kalbimden
H Fezâ-yı 'aşkımın şimden-geri tenvîri nâ-kâbil
- 3 *H* Semâ 'aks-i sadâ peydâ iderken nâle-i dilden
M O yârin sîne-i senginine te'sîri nâ-kâbil
- 4 *M* Ne hikmetdir, gönül âzâde olmaz kayd-ı mihnetden
H Ne çâre bu kazâ-yı kudretin tağyîri nâ-kâbil
- 5 *H* Geçen her sâ'at-ı 'ömrüm bana bir leyl-i mâtemdir
M Tamâmıyla güzâr-ı 'ömrümün tasvîri nâ-kâbil

- 6 *M* Sezâ-vâr-ı terahhumdur fütâden sevdiğim, artık
H Lisân-ı hâlden fehm eyle kim takriri nâ-kâbil
- 7 *H* Me'ânî-i nikât-ı 'aşkı mümkün mi beyân etmek
M Ne mümkün defter-i 'aşkın bugün tefsîri nâ-kâbil
- 8 *M* Kusûr itsem de tefsîr-i hat-ı rûyunda ey cânâ
H Olur mecnûnun istiğrâkda tekfiri nâ-kâbil⁸
- 9 *H* Zuhûr itdi bu şeb bir nev-gazel feyz-i mahabbetden
M Fakat sahn-ı edebde doğrusu tanzîri nâ-kâbil
(Beyânü'l-Hak, 1327; V/ 2323-2324)

4.2. Na't-ı Nebevî

Naẓîre

[Mefûlü/Mefâilü/Mefâilü/Feûlün]

- 1 Pür-lem'a durur tal'at-ı zîbâ-yı Muhammed
 Hayretde kodu gönlümü sîmâ-yı Muhammed
- 2 Pür-cûş u hurûş eyledi bahr-ı dil ü cânı
 Mestî-i sa'âdet ile sahbâ-yı Muhammed
- 3 Nûr-ı ruh-ı rahşânına meclûb u giriftâr
 Olmuş dil sevdâ-zede şeydâ-yı Muhammed
- 4 Bir hiss-i dil-efrûz ile dâ'im leme'ândır
 Ezhâr-ı cihân-tâb-ı mutarrâ-yı Muhammed
- 5 Pür-nağme-i takdîs ile tebcîl ile her ân
 Olmakda cihân nâtıka-gûyâ-yı Muhammed
- 6 Yokdur sitem-i dehr-i denîden de hirâsım
 Dest-gîrim iken şâh-ı feleksâ-yı Muhammed
- 7 Ümmîd-geh-i 'afv u keremdir bana dâ'im
 Hâk-i der-i eyvân-ı mu'allâ-yı Muhammed
- 8 Cürm ü günehim nâ-mütenâhî bile olsa
 Nevmid olamam ey leb-i deryâ-yı Muhammed
- 9 Bir rû-siyeh-i 'abd-i kemînim bana rahm et
 Ey bâd-ı nesîm-i seher-ârâ-yı Muhammed
- 10 *Mahvî* kuluna eyle kerem her dü-cihânda
 Ey bahr-ı keremkâr-ı 'atâyâ-yı Muhammed
- 11 Ümmîd-i şefâ'at ile olsun bu neşidem
 Âvihte-der-i Ka'be-i 'ulyâ-yı Muhammed
(Beyânü'l-Hak, 1327; V/2356)

⁸ Vezin kusurludur.

4.3. Gazel

[Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün]

- 1 Derk için esrâr-ı Hakk'ı cehd eden dîvânedir
Kavl-i Eflâtûn u İskender kuru efsânedir
- 2 Dâ'imâ her zerre-i kudretten öğren hikmeti
Gördüğün 'âlem bütün 'aynıyla hikmet-hânedir
- 3 Bâde-i cân-bahş safâ-pür-âb-ı revnakdârdır
Andaki elvân ise hep mâye-i peymânedir
- 4 Ma'ni-i vahdet değil bir remz-i vahdetdir sözüm
Söyleyenden anlayan gerçi daha ferzânedir
- 5 Kalma süfliyyetde yüksel, 'âlem-i 'ulviyyete
Çünkü âdemsin yakışmaz menzilin bigânedir
- 6 Olmuyor cevlângehim olmaz fezâ-yı bî-hudûd
Mürg-ı hicrân-perverin ârzûsu başka yâ nedir?
- 7 Sâye-i Mollâda hikmet beklemem bir kimseden
İstinâdım Mahviyâ ancak der-i Yezdân'edir
(*Beyânü'l-Hak*, 1327; V/2292)

4.4. Keçeci-zâde Reşâd Fu'âd Bey Merhûmun Târih-i İrtihâli

[Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün]

- 1 Kimseye bâkî değil dünyâ evi
*Küllü men*⁹ nazmı bu hükmü muhtevî
- 2 Tünd-bâd-ı hâne ber-endâz-ı mevt
Hâke sermişdir nice Key-hüsrevi
- 3 Eylemez tefrîk-i şahsiyyet ölüm
Onca birdir bende vü mîr-i kavî
- 4 Eyledi Mîr-i Reşâd'ı 'âkıbet
*İrci*¹⁰ emri bekânın reh-revi
- 5 Menkabet-ârâ edîb-i nüktedân
Ehl-i dil gevher-şinâs-ı ma'nevî
- 6 Mazhar-ı eltâf-ı Mevlânâ idi
Vâkıf-ı 'ilm-i rumûz-ı Mesnevî
- 7 Cebhesinden berk ururdu dâ'imâ
Nûr-ı 'irfân-ı Muhammed pertevi

⁹ *Küllü men aleyhâ fân*: Yeryüzünde bulunan bütün canlılar fânîdir. Rahman Sûresi: 26.

¹⁰ *İrci 'î ilâ rabbikî radyyeten mardyyeten*: Gönül rızası ile dön artık Rabbine ki, O da senden razı olsun. Fecr Sûresi: 23.

- 8 Açdı ebvâbın ana gülzâr-ı huld
Eyledi rihlet o merd-i uhrevî
- 9 Rûhunu şâd-âb-ı feyz etsin müdâm
Hazret-i Hakk'ın 'inâyât-ı nevi
- 10 Çâr 'anâsırla yazılsın târihi
Dehrden gitti Reşâdü'l-Mevlevî 1339/1920-1921
(*Mahfil*, 1338; I/28)

4.5. Neşîde-i Mevleviyâne

[Mefûlü/Mefâilün/Feûlün]

- 1 Ne tâlib-i uhrevî desinler
Ne mâ'il-i dünyevî desinler
Ne gebr ü ne 'İsevî desinler
Râz-ı dili muhtevî desinler
Bir kûşede münzevî desinler
Yalnız bana Mevlevî desinler
- 2 Bir sâlik-i şâh-râh-ı pîrim
Bir bende-i rû-siyâh-ı pîrim
Bir dil-şüde-i nigâh-ı pîrim
Ser-dâde-i hângâh-ı pîrim
Îmânına pek kavî desinler
Yalnız bana Mevlevî desinler
- 3 Rûhumda kesilmiyor terâne
Hak bülbülü tutmuş âşiyâne
Bulmuş oracıkda âb u dâne
Sen sâgarı çek de 'âşıkâne
Derlerse de koy gavî desinler
Yalnız bana Mevlevî desinler
- 4 Yâ şöyle bakıp desinler ahsen
Tennûre-miyân olup dönerken
Bir hüzme-i nûr-ı vahdet-efken
Yâhûd yem-i 'aşk-ı Ahmedîden
Bir lücce-i ma'nevî desinler
Yalnız bana Mevlevî desinler
- 5 İkbâl için etmedim tekâpû
Yok dilde şükürler öyle kaygu
Kâfî bana sevdigim o meh-rû
Mahvî bunu eyledim ben ârzû
Ne Hüsrev-i Dihlevî desinler
Yalnız bana Mevlevî desinler
(*Mahfil*, 1338; I/47)

4.6. Gazel

[Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün(Fa'lün)]

- 1 O dem ki zemzeme-i nâyı istimâ' etdim
İrâde-sûz idi, pür-şevk-i dil semâ'etdim
- 2 Önünde pîr-i münîriyle 'âzim-i lâhût
Olan bu kâfile-i 'aşka ittibâ' etdim
- 3 Birinci merhale bir vâdi-i cahîm-i cünûn
İkinci merhalede 'akla elvedâ' etdim
- 4 Üçüncü menzile vaz'-ı kadem edince nedir
Ta'ayyünât-ı ezel kesb-i ittlâ' etdim
- 5 Bulunca mertebe-i çârümîne lutf-ı vusûl
Huzûr-ı pîr ile çeşmânı pür-şu'â' etdim
- 6 Visâle nâ'îl olunca gönül o cânânın
Der-i 'inâyetini Mahviyâ metâ' etdim
(*Mahfil*, 1338; III/35)

4.7. Na't-ı Hazret-i Pîr

[Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün(Fa'lün)]

- 1 Sîpihr-i ma'rifetin âfitâbı Mevlânâ
Velîlerin daha 'âlî-cenâbı Mevlânâ
- 2 Peyinde devr ederiz âsumânı encüm-vâr
Fezâ-yı vahdetin ey âfitâbı Mevlânâ
- 3 Ne şüphe câmi'-i nûr-ı Muhammed sensin
Hatîbi şeyh-i reşâdet-me'âbı Mevlânâ
- 4 Bu deşt-i nâ-mütenâhî bütün serâb-âlûd
Mürüvvet et bana râh-ı savâbı Mevlânâ
- 5 Sevâd-ı kalbimin oldu dem-i mahabbetinin
Tulû'ı bâdi-i cehl iğtirâbı Mevlânâ
- 6 Küleh başımda, 'abâ dûş-ı ihtiyârımda
Gönül mahabbetinin neşve-yâbı Mevlânâ
- 7 Medâr-ı fahr ü şerefdir ki Mahvî-i zârın
Der-i penâhına var intisâbı Mevlânâ
(*Mahfil*, 1338; IV/30)

4.8. Yaşar Şâdî için yazılmış iki târih¹¹

[Feilâtün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün(Fa'lün)]

- 1 Şâd idi Şâdî-i şâ'irle kulûb-ı üdebâ
Rihleti oldu bugün hüzn-i 'azîmi bâdî

Âb-ı dîdemle şu târih-i tamâmı yazdım
Gitdi gülzâr-ı mutarra-yı edebden Şâdî

[Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün]

- 2 Melek-haslet güzîde şâ'ir-i hoş-gû idi efsûs
Civân merg etdi gülzâr-ı edebde baht-ı nâ-şâdî

Mücevher düşdü bir târih yevm-i irtihâlinde
Kulûb-ı 'ârifândan Şâdî gitdiyse yaşar yâdı 1341/1922-1923
(*Mahfil*, 1338; IV/32)

4.9. Tarih¹²

[Mefûlü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün]

- 1 Gûş eyleyince Mahvî şu târihi söyledi
Kerrûbiyân vecde gelip bâr-gâhdan

Bâb-ı cedîd-i mutrib-i pâkinde ibtidâ
Âyîn-i nev okundu makâm-ı yegâhdan
(*Mahfil*, 1338; IV/67)

4.10. Şeyh 'Abdu'l-bâkî Efendi Hazretlerinin Gazel-i 'Ârifânelerine Nazîre

[Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün(Fa'lün)]

- 1 Düşüp teheyüce faslû'l-hitâb-ı 'aşkından
Tenimde kalmadı tâb incizâb-ı 'aşkından
- 2 Garîk-i şu'le-i ezvâk-ı sermedî oldum
İçinde çeşme-i la'l-i müzâb-ı 'aşkından
- 3 Safâ-yı kalbi hayâlinde bulsa ger, bîdâr
Olur mu haşre kadar dîde, hâb-ı 'aşkından
- 4 Lisân-ı ehl-i ma'ârifte bir kinâyetdir
Nisâb-ı feyz-i İlâhî nisâb-ı 'aşkından
- 5 Sevilme, sevme gönüllerde meyl-i gül-çehre
Galat değil mi o da iktisâb-ı 'aşkından
- 6 Meğer sahîfe-i yek-pâreden 'ibâret imiş

¹¹ Bu iki tarih manzumesi şairin "Bir Yâd-ı Hazîn" başlıklı yazısında bulunmaktadır.

¹² Bu tarih kıtası Tâhirü'l-Mevlevî'nin "Tervih ü Tavzih" başlıklı yazısında geçmektedir. Kıtanın 3 Muharrem 1342 senesinde Yenikapı Mevlevihânesi'nde Yektâ Ra'ûf Bey'in bestelediği âyin-i şerîfin icra edilmesi üzerine yazıldığını belirten Tâhirü'l-Mevlevî yazısının devamında Mahvî'nin kıtasını şerh eder.

- Cihân-ı hüsn ü temâşâ kitâb-ı 'aşkından
- 7 Ziyâ-yı mihrde bir zerredir cihân-ârâ
Fürûğ-ı dergeh-i şevket-me'âb-ı 'aşkından
- 8 Neyin nevâsı, dilin âhı, bülbülün zârı
Birer enîn-i hazîn ıztırâb-ı 'aşkından
- 9 Vusûl için bana ey Ka'be-i emel yetişir
Fezâ-yı dilde kalan iz şihâb-ı 'aşkından
- 10 Bu nev-nazîreyi yazdım cenâb-ı Bâkî'ye
Düşüp teheyyüce faslû'l-hitâb-ı 'aşkından
(*Mabfîl*, 1342; V/26)

4.11. Gazel

[Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün]

- 1 Bî-tehâşî deşt-i 'aşku'llâhda cevân eylerim
Bir nazarla hâlîme Mecnûn'u hayrân eylerim
- 2 Çâk edip cism-i 'ademden hırka-i hestîyi ben
Kendimi mülk-i bekâ tahtında sultân eylerim
- 3 Yükselir 'ankâ-yı rûhum âsumân-ı vahdete
Kâ'inâtı evc-i istiğnâda seyrân eylerim
- 4 Olmayıp sır-âb-ı dil sahbâ-yı bezm-i 'aşkıdan
Eyyühe's-sâkî diyü feryâd u efgân eylerim
- 5 Bende-i nâ-çiziyim Mollâ-yı Rûm'un Mahviyâ
Cânımı dergâh-ı 'âlisinde kurbân eylerim
(*Muhibbân*, 1325; VII-VIII/155)

4.12 Gazel¹³

[Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün]

- 1 Ben de oldum derd-i 'aşka mübtelâlardan biri
Telh-kâm etdi dili şîrîn-likâlardan biri
- 2 Eyledi lemh-i basardan sâgar-ı sevdâmı hûn
Dün yine gülşende şehri dil-rübâlardan biri
- 3 Keşke olmaz olaydım âraz-ı pür-tâbanı
Eksik olmaz derdli başımdan belâlardan biri
- 4 Yâre te'sîr etmiyor feryâdlar bilmem neden
Yok mu yâ Rab müstecâb olmuş duâlardan biri
- 5 Merhamet 'âlemde vehmimden ibâretmiş meğer

¹³ Taranan periyodiklerde bu gazele rastlanamamıştır. Şairin İnal'a verdiği sayfada yazılı şiirlerden biri olması muhtemeldir.

Gitmedi imdâdîma hiç âşinâlardan biri

- 6 Mahvi-i şâ'ir beni sevmez demiş bir nev-civân
Pek fenâ isnâd olunmuş iftirâlardan biri
(İnal, 2000; II/1009-1010)

4.13 Şarkı

[Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün]

- 1 Gonçe-i gülsün fakat neşküftesin
Bahr-ı sevdâda dür-i nâ-süftesin
Beste-i eşvâka elyak güftesin
Nâz-perversin yaman âşüftesin
- 2 Reşk-i mehtâb eyliyor parlak yüzün
Nûr-ı sevdâ saçmada her dem gözün
Mahvi'yi başdan çıkardı bir sözün
Nâz-perversin yaman âşüftesin
(*Hutût-ı Meşâbir*, 429)

5. Sonuç

Tâhir'ül-Mevlevî, Su'ûdü'l-Mevlevî, Yaşar Şâdî, Abdülbâkî Dede gibi isimlerle yakın dostluk kurmuş, vatan uğruna cephede görev yapmış ve yaralanmış, Mevlevîlik yoluna girip bir gönül eri olmuş ve İstiklal Mahkemelerinde sıkıntılı günler yaşamış olan İhsân Mahvî, şiirleri ve yazıları ile büyük bir edîp olmasa da bulunduğu çevre ve yaşadığı dönem açısından tarih sayfalarına adı geçmiş bir şahsiyettir.

Yapılacak yeni araştırmalar ile şiir ve yazılarının sayıları artacağı gibi yazma hâlinde bulunduğu belirtilen *Mesnevî*'nin ilk 18 beyitine yazdığı şerh ile *Mevlevî Şairleri* adlı biyografi kitabının gün yüzüne çıkması ve ilim alemine kazandırılması, Mahvî'nin edebiyatımızdaki yerinin daha doğru belirlenmesine katkıda bulunacaktır.

Kaynakça

Kitap ve Makaleler

Berk, S. (2015). "Yaşar Şâdî Efendi'nin 'Hutût-ı Meşâbir' İsimli Hatıra Defteri ve Muhtevası", FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, sayı: 5, s. 149-215.

Erbay, Erdoğan, Tozlu, Selahattin ve Şimşek, Tacettin. Potin ve Şiir-Emin Hâkî'nin Hayatı ve Eserleri, Erzurum, Suna Yayınları, 2005.

Ergun, Sadeddin Nüzhet. Türk Şairleri, İstanbul, Ülkü Basımevi, 1945.

İnal, İ. Mahmut Kemal. Son Asır Türk Şairleri, cilt: II, hazırlayan: M. Kayahan Özgül, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2000.

İşler, N. (2005). "Su'ûdü'l-Mevlevî Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (Zâdegân)". Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı.

Karabulut, A. T. (2013). "Türk Halk Bilgisi Derneği Tarafından Yayımlanan Halk Bilgisi Haberleri Dergisi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, sayı: 50, s. 143-149.

Kaya, Bayram Ali. Tekke Kapısı-Yeni Kapı Mevlevîhânesi'nin İnsanları, İstanbul, Zeyinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2012.

Mehmed Ziyâ. Yenikapı Mevlevîhânesi, İstanbul, 1339.

Nedim, Ahmet. Ankara İstiklal Mahkemesi Zabıtları-1926, İstanbul, İşaret Yayınları, 1993.

Osmanzâde Hüseyin Vassâf. Sefîne-i Evliyâ, cilt: 5, hazırlayanlar: Mehmet Akkuş ve Ali Yılmaz, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2015.

Şentürk, Ahmet Atilla. Tâhir'ül-Mevlevî Hayatı ve Eserleri, İstanbul, Nehir Yayınları, 1991.

Tahirü'l-Mevlevî. Şerh-i Mesnevî, cilt: 5, İstanbul, Şamil Yayınevi, Tarihsiz.
Tuman, Mehmet Nail. Tuhfe-i Nâilî, cilt: 2, Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2001.

Taranan Periyodikler

Beyânü'l-Hak

Mahfil

Mektebli

Muhibbân